

Šta je od Jugoslavije ostalo na Kosovu

IVANA MATIJEVIĆ

Šta Jugoslavija znači mladima danas, preciznije, onima rođenim od trenutka kada je krenula da se raspada početkom osamdesetih pa naovamo? To bi bilo pravo pitanje za moguću anketu na ex-YU prostoru čiji rezultati možda ne bi dali odgovor na to koliko je zajednička prošlost značila za zemlje nastale na tom prostoru, ali bi verovatno pomogla da bolje sagledamo (zajedničku) budućnost tih zemalja.

I dok se na panelu pod nazivom "Jugoslavija kao istorija - Slučaj Kosovo" u organizaciji Helsinškog odbora u okviru programa Mesec dana Beograd u Prištini razmatrala prošlost zajedničke države i uticaj koji je imala na zemlje iz nje nastale, u Prištini na ulici, u neformalnim razgovorima sa tamošnjim umetnicima, neobaveznim časkanjima sa mladim ljudima, saznavali smo kako stvari sa Jugoslavijom u ovom gradu stoje u sadašnjem trenutku. U svemu možda nije nebitan podatak da je dolepotpisana rođena sedemdesetih, poslednje i, kako to neretko biva, zlatne decenije ove zemlje pa je neveliko iskustvo življenja u toj zemlji za nju izuzetno važno i dragoceno jer se radi o prvim godinama formiranja jednog bića i, drugo, to je vreme pokriveno patinom i zvezdanom prašinom sećanja na detinjstvo.

Ukratko, ili taksativno, stvari među ljudima u Prištini kad je Jugoslavija, ili preciznije rečeno, Beograd (pre onaj nekadašnji, prestoni grad te Jugoslavije, Meka za gotovo sve one koji su dolazili odnekud drugo, a kakav mi ovdašnjih još uvek volimo da verujemo da jeste) u pitanju stoje ovako. Svi stariji, ako kao granicu uzmemo da su rođeni pre početka osamdesetih, progovoriće sa vama srpski ili nekadašnji srpskohrvatski - u taksiju, hotelu, kafiću, prodavnici, ulici... I pitaće vas kako stvari stoje u Beogradu i ispričaće vam kakve veze imaju ili su imali sa njim. Mnogi su u njemu studirali, radili, a na Kosovu je bilo zajedničkog igranja i druženja u detinjstvu u tzv. "mešovitim" sredinama, pa i "mešovitim" srpskoalbanskih brakova, što sve liči na tako često pominjanu multikulturalnost za koju mi, rođeni pre osamdesetih u Jugoslaviji, verujemo da je u toj zemlji postojala pod čuvenom sintagmom "naroda i narodnosti". Oni rođeni od osamdesetih naovamo ne govore srpski, a čak i kada ga razumeju i mogu njime da se služe, radije biraju engleski jer im je lakše. Nekada zajednička popularna kultura njima je nepoznata, pa iako se u okviru pomenutog programa u Prištini zatekao bubnjar čuvenog benda - zbudjeno odrično vrte glavom na pitanje da li znaju za Električni orgazam ili Vladu Divljana. Ipak, prepoznaju neka nova imena sa beogradske scene, svako prema svom ukusu i senzibilitetu, ali znaju i za one savre-

mene bendove koji su prepoznatljivi i u čitavom regionu, bez obzira na jezičku barijeru, poput Dubioza kolektiva. Projekat Helsinškog odbora "Jugoslavija kao istorija" predstavljen je u Prištini na istoimenom panelu sa podnaslovom "Slučaj Kosovo". Razgovor je vođen na Američkom univerzitetu u Prištini kao deo programa Mesec dana Beograda u Prištini, a učestvovali su: Sonja Biserko, predsednica Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji, Škelzen Malić, filozof, publicista, trenutno savetnik albanskog premijera Edija Rame, Baton Hadžiu, novinar, i Milivoj Bešlin, istoričar.

Podsetivši da je Jugoslavija zemlja koja je postojala skoro čitav vek, nakon što je nastala na razvalinama dva velika carstva - Austrougarskog i Osmanskog, Sonja Biserko istakla je da je to bio projekat koji je imao svrhu - bio je to okvir za emancipaciju balkanskih naroda, doduše sa različitim stepenom razvoja. Kao i njeni sagovornici potom i ona je navela da je albanski narod bio najslabije razvijen (Malić je izneo podatak da je nepismenost na teritoriji Kosova nakon Drugog svetskog rata bila ogromna), kao i da je imao najmanje načina da participira u obe Jugoslavije, kako u državotvornom, tako i u kulturnom smislu, ponajviše, naravno, zbog jezičke barijere (zanimljiva je bila opaska Škelzena Malića da je on, kao i svi Jugosloveni tada, pevao himnu "Hej, Sloveni" ne razmišljajući o tome da sam nije Sloven). Ipak, razlike u tretmanu Kosova očite su u periodu prve i druge Jugoslavije. Držanje ove teritorije pod nekim vidom okupacije sve do šezdesetih godina 20. veka bilo je tek jedno od neprikladnih "rešenja" za nju, a u vreme prve Jugoslavije takvo jedno "rešenje" bilo je krajnje radikalno. Naime, po ideji Vase Čubrilovića, trebalo je razmeniti stanovništvo kako su to učinile Grčka i Turska, ali do toga nije došlo jer je projekat bio veoma skup.

Šezdesete godine 20. veka donele su preokret. Sve je počelo čuvenim Brionskim plenumom i smenom Aleksandra Rankovića, kako je objasnio istoričar Milivoj Bešlin, inače specijalista za istoriju Jugoslavije. Istinski razlozi za smenu drugog čoveka Jugoslavije otkriveni su na sednici Komunističke partije Jugoslavije u jesen iste godine. Mere represije na Kosovu sprovedene od tajne policije - Udbe pod Rankovićevom upravom bile su ogromne i zastrašujuće.

Ustav iz '74. godine značio je, prema rečima Škelzena Malića, neku vrstu kompromisa - Kosovo nije odvojeno od Srbije, iako je bilo ravnopravni deo Jugoslavije i to je jedan od razloga što raspad ove zemlje nije obuhvatio i Kosovo. Osamdesetih, naročito nakon Titove smrti, počinju protesti na Kosovu, koje je tada, prema Malićevim rečima, nadzirano od tajnih službi, štaviše, kako je rekao, te službe su postale protest ne bi li se dobio izgovor za reviziju Ustava

i pokrenulo srpsko nacionalno pitanje. Kosovo, smatra Malići, nije bilo srž krize Jugoslavije, već su to bili odnosi između dve, tri, glavne republike - Srbije i Hrvatske i Slovenije. Kosovo je bilo iskorišćeno za godine nacionalizma.

Ono što je uništilo jednu državu za koju su izgubljeni milioni života bio je jezik laži umesto jezika istine - jezik laži u medijima, u pisanju istorije, u obrazovanju, smatra novinar Baton Hadžiu. Svoja saznanja o tome on temelji i na ispovesti kosovskog komuniste Mahmuta Bakalija, koji mu je svojevremeno ustupio 22.000 stranice dokumenta o Jugoslaviji. Takođe, Hadžiu je mišljenja da je jedan od uzroka propasti ove zemlje i taj što su je nakon liberala vodili mediokritetski političari kakvi su nastavili da vode države koje su nastale njenim raspadom.

Zaključak ovog panela bio je da, i pored toga što je Evropska unija u krizi, zemljama-naslednicama Jugoslavije ne preostaje ništa drugo do nje. Koliko god bili spori i u stvarnosti teško primenjivi, Briselski sporazum(i) i razgovori daju bar početne rezultate, a vrednosti na kojima treba da rade i na kojima treba da počivaju ove države treba da budu civilne, a ne etničke. A iako ima negativne konotacije u svim zemljama koje su nakon nje nastale, Jugoslaviji, bar onoj drugoj, ne treba osporavati emancipatorsku i

modernizacijsku ulogu u njihovom razvoju i, posledično, njihovom članstvu u Evropskoj uniji.

SVI STARIJI, AKO KAO GRANICU UZMEMO DA SU ROĐENI PRE POČETKA OSAMDESETIH, PROGOVORIĆE SA VAMA SRPSKI ILI NEKADAŠNJI SRPSKOHRVATSKI - U TAKSIJU, HOTELU, KAFIĆU, PRODAVNICI, ULICI... I PITAĆE VAS KAKO STVARI STOJE U BEOGRADU I ISPRIČAĆE VAM KAKVE VEZE IMAJU ILI SU IMALI SA NJIM. ONI ROĐENI OD OSAMDESETIH NAOVAMO NE GOVORE SRPSKI, A ČAK I KADA GA RAZUMEJU I MOGU NJIM DA SE SLUŽE, RADIJE BIRAJU ENGLJSKI JER IM JE LAKŠE

